

Jellemző módon mindenkit, aki fellép a technológiai fölényben levő fél gyenge pontjaival szemben, azt terroristának minősítik ahelyett, hogy a probléma katonai oldalát vizsgálnák és megerősítenék a hadtápterületeket, az utánpótlási útvonalakat, a gyenge pontokat.

Várható tendenciák:

- az állami és a nem állami szereplők együttes jelenléte (miközben valójában két harcoló fél áll egymással szemben);
- a technikai előnyt (légierő, nagy pontosságú fegyverek stb.) maximálisan ki lehet használni, de ezek nem dönthetik el egyetlen fegyveres konfliktus kimenetelét;
- a pozitív aszimmetriával rendelkező fél arra kényszerül, hogy uralja a szárazföldet és ennek megfelelő harctevékenységet folytasson, főként a lakott településeken (városokban);
- megnövekszik a kisalegységek szerepe, amihez szükséges a közvetlen tűztámogatás a harckocsik, harci helikopterek révén;
- nő az információk mennyisége, továbbá azok megszerzésének (felderítés, hírszerzés), illetve a feldolgozás gyorsaságának jelentősége;
- nő a jelentősége a hatásalapú és a hálózatos hadviselésnek.

Végezetül igen fontos, hogy a katonai végállapotot következő időszak utáni állapotra – vagyis a politikai végállapotra – vonatkozólag is legyenek kidolgozott elképzelések.

Jobbágy Zoltán

Globalizáció és a felkelés elleni műveletek

(Aszimmetrikus hadviselés: Clausewitz és a kaméleon színe)

10.17047/HADTUD.2015.25.1-2.95

Az *aszimmetrikus hadviselés*, mint a háború egyik megjelenési formája, valóság volt Irakban és valóság Afganisztánban, ezért a vonatkozó szakirodalom a reneszánszát éli. A NATO hivatalos terminológiájában jelenlegi megnevezése: *felkelés elleni műveletek* (counterinsurgency). Az iraki és afganisztáni fegyveres konfliktusokra válaszul, 2006-ban az Amerikai Egyesült Államok szárazföldi hadereje a tengerészgyalogsággal közösen kiadta az FM 3-24 Counterinsurgency tábori kézikönyvet. Öt évvel később, az FM 3-24 lényeges elemeit lényegében változatlan formában áttemelve a NATO is kiadta az AJP-3.4.4 Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN) szövetséges összhaderőnemi doktrínát. A két dokumentumnak köszönhetően ismert és kevésbé ismert klasszikusok írásai kerültek ismét a figyelem középpontjába.¹

1 The U.S. Army / Marine Corps Counterinsurgency Manual, The University of Chicago Press, 2007; Allied Joint Doctrine for Counterinsurgency (COIN) – AJP 3.4.4, NATO Standardisation Agency, 2011. február.

Clausewitz és a kaméleon

Clausewitz a háború természetét elemezve arra jutott, hogy az folyamatosan változó ezért egy színét váltó kaméleonhoz hasonlította. Szerinte ezt három tényező, az úgynevezett „csodálatos háromság” váltja ki. Alkotóelemei az erőszakosság, amely a szemben álló felek gyűlölködéséből és ellenségeskedéséből táplálkozik; a véletlenek és valószínűségek, amelyek az emberi lélek veleszületett sajátosságából erednek; valamint a racionalitás és számítás, amely a háború politikának alárendelt eszköz szerepéből következik. A háború az elsőt a népből, a másodikat a hadseregből, a harmadikat pedig a kormányzattól nyeri.

Clausewitz, kora háborúit vizsgálva megállapította, hogy a háború megvívásának alapja a nép, a megvíváshoz szükséges eszköz a hadsereg, a megvívással elérhető cél pedig politikai. Érvelése szerint a nép kebelében meglévő tűz a hadsereg által nyer formát, amit a politika által meghatározott célok megvalósításáért vesznek igénybe.

Clausewitz nemcsak a háborút alkotó tényezőket tárta fel, hanem a háborút a tényezők (alap – eszköz – cél) között meglévő összefüggések mentén is alapos vizsgálatnak vette alá. Elmondható, hogy részleteiben közelíti meg a háborút a politika (cél) irányából, valamint részleteiben tárgyalja a háborút a hadsereg (eszköz) irányából. A háborút tartalommal, azaz erőszakkal, gyűlölködéssel és ellenségeskedéssel megtöltő néppel (alap) azonban aránytalanul keveset foglalkozott. A népháború jelentőségét csak bemutatta, röviden leírta, de nem elemezte a másik két tényezőhöz hasonló részletességgel.² A fentiek nyilvánvalóvá teszik, hogy Clausewitz a kaméleon hasonlatot a háború alapvető természetének meghatározására alkotta meg és azt lényegben annak megjelenési formájától – azaz színétől – függetlenül használta.

Clausewitz-i megközelítésben a háború tényezői koronként ugyan különböző súllyal és eltérő tartalommal bírnak, de történelmet és kultúrákat átszelő jellegüknél fogva egyetemes érvényűnek tekinthetők.³ Tisztában volt a háború különböző megjelenési formáival, ami szerinte koronként és kultúránként eltérő. Kora viszonyait alapul véve különbséget tett a művelt és műveletlen népek háborúi között. A különbség alapvető okát az eltérő társadalmi állapotokban látta, mivel szerinte a társadalmi állapotok teremtenek a háborúnak feltételeket és befolyásolják formájukat.⁴ Clausewitz a háború természetének leírására a csodálatos háromságot használta, azonban azt tág körben dülő párviadalként határozta meg, amelyben két küzdő fél – akik akár

-
- 2 Lásd pl. GORKA, Sebastian: The Age of Irregular Warfare, So What – Joint Force Quartely, Issue 58, 3d Quarter 2010, pp. 32–38; FORGÁCS, B.: Káosz vagy rend a gerilla-hadviselésben. Kommentár, 2008, 1. szám, pp. 88–100.
- 3 Többek között lásd CREVELD, Martin van: The Transformation of War, The Most Radical Interpretation of Armed Conflict since Clausewitz. The Free Press, 1991, pp. 20, 21, 57, 124–126; ABEGGLEN, C.: How universally applicable is Clausewitz’s conception of Trinitarian Warfare? (Internet, letöltve 2013. 01. 22, elérhető <http://www.military.ch/abegglen/papers/trinity.pdf>, pp. 7–8.); HERBERG-ROTHE, A.: Clausewitz’s “Wondrous Trinity” as a Coordinate System of War and Violent Conflict. International Journal of Conflict and Violence, Volume 3, Issue 2 (2009), pp. 217.
- 4 CLAUSEWITZ, pp. 14–15, 60, 185, 188. EHRENREICH, Babara.: Blood Rites, Origins and History of the Passions of War. Holt Paperbacks, 1998, pp. 7–23, 144–159.

kaméleonok is lehetnek – arra törekszik, hogy saját akaratát fizikai erő alkalmazásával, azaz erőszakkal, a másokra rákényszerítse.⁵

A háború természetének jobb megértése érdekében Clausewitz különbséget tett ellenséges érzület és ellenséges szándék között is. Az első könyv első fejezete huszonötödik pontjában (A háborúk különlegessége) egyértelműen kijelentette, hogy minél inkább veszélyezteti a háború az egyes népek létét, annál inkább fog az harcias és nem politikai jelleget ölteni, amiben az ellenséges érzület erősebben jelenik meg, mint az ellenséges szándék. Minél mélyrehatóbbak és erősebbek a háborút indító okok, annál inkább törekszik a háború az ellenfél tönkretételére és annál inkább fog harcias, és nem politikai jelleget ölteni. Ezért jelenhet meg háború aszimmetrikus, nem konvencionális, irreguláris, gerilla és partizán formában.

Az ellenséges érzület és szándék közötti különbséget mások is kiemelték, akik a háború megjelenési formái között megkülönböztettek politikai háborút és nem politikai háborút. Az utóbbiak közé sorolható az igazságos háború (nonpolitical war: justice), a vallásháború (nonpolitical war: religion), valamint a létért folyó háború (nonpolitical war: existence).⁶

Clausewitz a Napóleon elleni, évekig elhúzódó félszigeti gerilla háborút annyira fontosnak tartotta, hogy a harmadik könyv (A hadászatról) tizenhetedik fejezetében (A mai háborúk jellege) a spanyolok nemzeti öntudattól áthatott, nehezített körülmények között megvívott szívós harcát a háború természetes, hadászati szempontból nem elhanyagolható megjelenési formájaként említi meg. A hatodik könyv (A védelem) hetedik fejezetében (A támadás és védelem kölcsönhatása) a népet a háború fontos tényezőjének tartva a népfelkelést a védelem egy sajátos eszközeként értelmezte. A gerillák által alkalmazott harceljárás lényegét összefoglalva ötödik könyve (A haderő [a fegyveres hatalom]) tizenhatodik fejezetében (Összekötő vonalak) részletesen elemezte a lakosság összekötő vonalak működtetésére gyakorolt hatását. Megállapítása szerint az igen hosszú és hátrányos domborzati viszonyok között működtetett összekötő vonalak népfelkeléssel komolyan veszélyeztethetők. Ezen állítását megerősítendő jut a tizenhetedik fejezetben (Vidék és talaj) arra a következtetésre, hogy „... a nemzeti háborút viselő hadfél, amelynek katonáit erős harci szellem lengi át, hegyvidéken és átszegdelt terepen kisebb csoportokban működve még akkor is eredményesen fog ellentállni, ha a csapat az ellenségénél bátrabb és ügyesebb nem volna is”.⁷

A kaméleon színe

A klasszikusok bemutatása, valamint Clausewitz fő művének elemzése egyértelművé tette, hogy a nagy háborútól eltérően a háború ezen megjelenési formájának nincs meghatározó teoretikusa, nincs saját Clausewitze. Ennek oka többek között abban keresendő, hogy ez a fajta háború mindig partikuláris jellegű, alapvetően kontextus- és korszak-függő. Jegyzeit és sajátosságait nagyban meghatározza a szemben

5 Clausewitz, pp. 13–15.

6 Ibid., p. 32. Lásd CREVELD, pp. 126–149.

7 CLAUSEWITZ pp. 184, 318–319, 320–323 (idézet p. 322), 340.

álló felek konkrét társadalmi, gazdasági, kulturális és katonai különbsége.⁸ Ezen okok miatt nehezebben kategorizálható, kevesebb lehetőséget biztosít az általánosításra, így sokkal szűkebb teret enged a tudományos rendszerezésre. Az ilyen háború, katonai szakmai szempontból se nem attraktív, se nem kifejezetten érdekes. Nehezen megvívható és megnyerhető, amelyben a hagyományos katonai tényezők mellett egyéb, nem katonai tényezők válnak fontossá, esetenként meghatározóvá. A szemben álló felek közötti alapvető aszimmetria miatt pedig a győzelem sem ad feltétlenül okot a büszkeségre, a vereség – még ha nem feltétlenül katonai is – pedig kifejezetten kínos.⁹

Az aszimmetrikus hadviselés alapvetően a szegény ember hadviselése. Nem véletlen hogy a klasszikusok között jelentős számban képviseltetik magukat a világ elmaradottabb térségeiből származó gondolkodók. Mao Ce Tung és Che Guevara írásait sok helyen tanítják a katonai akadémiákon. Marighella írásának komolyságáról meg mindent elmond, hogy megjelenése után nagyon sok országban a tiltott könyvek listájára került és csak szamizdat formájában volt olvasható.

A jelen konferenciával kapcsolatban fontos megjegyezni, hogy nem a leírására használt legmegfelelőbb kifejezés megtalálása a fontos feladat. Globalizált világunk gyorsan változó kihívásainak megfelelő kezelése csak akkor lehetséges, ha a háború eme megjelenési formájának belső dinamikáját és működési elveit megértjük, ha alkotó elemeit és az azok közötti összefüggéseket aktualizáljuk, és ha az ilyen háború sikeres megvívása érdekében a hadsereg mellett az egész társadalmat felkészítjük.

A Clausewitz-i háborús univerzum – azaz kaméleon – továbbra sem veszített jelentőségéből és megfelelő keretet tud biztosítani nemcsak a háború egyik (nagy, politikai, szimmetrikus stb.), de további (kis, nem politikai, aszimmetrikus stb.) formáinak – azaz színeinek – a megértéséhez és megfelelő kezeléséhez is.

8 Forgács Balázs: Tito háborúja - A partizán-hadviselés elmélete és gyakorlata Jugoszláviában. In.: Kovács Bálint – Matevosyan, Hakob (szerk.): Politikai krízisek Európa peremén: A Kaukázustól a Brit-szigetekig, Budapest, Magyar Napló Kiadó, 2014, pp. 255–271.

9 Jobbágy Zoltán: Clausewitz és a felkelők: a háború csodálatos háromsága és a felfegyverzett nép ereje, Honvédségi Szemle, 67. évfolyam, 3. szám (2013), p. 28.